

บทที่ 2

ความหมายของโรงเรียน และความหมายของชุมชน

ตามความเข้าใจของคนทั่วไป มักจะกล่าวกันว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เรียนหนังสือ เมื่อนักเรียนไปโรงเรียนก็เพื่อไปเรียนหนังสือ แม้กระทั่งครูไปโรงเรียนก็เพื่อไปสอนหนังสือ ซึ่งยังเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะโรงเรียนมิใช่เป็นสถานที่ที่เรียนหนังสืออย่างเดียว นักเรียนไม่ได้เรียนหนังสืออย่างเดียว ครูก็ได้สอนหนังสืออย่างเดียว และมักจะมีคำถามที่กล่าวกันอยู่เสมอว่า การสอนของครูในโรงเรียนนั้น เป็นการสอนคน ไม่ใช่สอนหนังสือ นั่นคือ การสอนคนให้ได้อะไรหลาย ๆ อย่าง ทั้งอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ทำงานเป็น แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ มีความประพฤติดี มีร่างกายแข็งแรง เป็นต้น

ดังนั้นความหมายของโรงเรียนจึงมิได้หมายถึงสถานที่ที่เรียนหนังสือของนักเรียนเพียงอย่างเดียว หรือสถานที่ที่ครูใช้สอนหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่มีความหมายกว้างไกลและลึกไปกว่านั้น ในบทนี้จะได้กล่าวถึงความหมายของโรงเรียน และความหมายของชุมชนตามลำดับไป ในตอนท้ายของบทนี้จะกล่าวถึงว่าโรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กัน มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร หรือมีปรัชญาเกี่ยวกับโรงเรียนกับชุมชนไว้อย่างไรบ้าง

ความหมายของโรงเรียน

มีผู้ให้ความหมายของโรงเรียนไว้คล้าย ๆ กันอยู่หลายความหมาย ผู้เขียนขอยกมาสัก 4 ความหมายดังนี้

1. โรงเรียน คือ หน่วยของสังคมที่ทำหน้าที่แรกและหน้าที่หลักในการให้การศึกษาอบรมอย่างเป็นระบบแก่สมาชิกของสังคม แต่ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่รองและหน้าที่เสริมในการรักษาดีบทรอบคตินิยมประเพณี ค่านิยมอื่น ๆ ด้วยพร้อมกันไป¹

2. โรงเรียน คือ สถาบันแห่งหนึ่งของชุมชน โรงเรียนคือแหล่งที่ให้การเรียนรู้ประสบการณ์ทางการศึกษา แก่สมาชิกของชุมชน²

3. โรงเรียน หมายถึงหน่วยของสังคมหน่วยหนึ่งที่ตั้งขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายคน ซึ่งมีความต้องการและวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะใช้เป็นองค์การในการให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ³

¹สุโขทัยธรรมจริย, มหาวิทยาลัย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน, น. 31

²สมน อมรวิวัฒน์ "โรงเรียนกับชุมชน" ประมวลคำบรรยายในการอบรมครูใหญ่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดหัวเวียงอำเภอแจ้จจร, น. 219

³วิจิตร วรคุณวงกูร และคนอื่น ๆ การบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, น. 3

4. โรงเรียน หมายถึงสถานศึกษาอันเป็นองค์การที่ให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้รับการศึกษา ประกอบด้วยอาคารสถานที่ บุคลากร ระบบ ระเบียบ รูปแบบในการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษา¹

จากความหมายของโรงเรียนทั้ง 4 ความหมายนี้จะพบว่า มีความหมายคล้าย ๆ กันนั่นเอง และข้อความที่คล้ายกันพอจะแยกออกได้เป็น 3 ข้อด้วยกัน ดังนี้

1. หน่วยของสังคมหรือสถาบันแห่งหนึ่งของชุมชน หรือ แหล่ง หรือสถานศึกษา ซึ่งเป็นข้อความที่คล้ายกัน คือเป็นสถานที่แห่งหนึ่งนั่นเอง

2. ให้การศึกษาบรมอย่างเป็นระบบ หรือให้การเรียนรู้อุปสรรคการณ์ทางการศึกษา หรือให้บริการทางการศึกษา ซึ่งเป็นการให้การฝึกฝนอบรมคนในหลาย ๆ ด้าน เช่นฝึกฝนอบรมคนให้มีความรู้มีความคิด มีความสามารถ มีคุณธรรม มีร่างกายแข็งแรงและเข้าสังคมได้

3. แก่สมาชิกของสังคม หรือสมาชิกของชุมชน หรือผู้รับการศึกษา หรือเยาวชนและผู้สนใจ ซึ่งได้แก่เยาวชนหรือบุคคลอื่นใดก็ได้

จะเห็นได้ว่าข้อความทั้ง 3 ข้อนี้ จะมีอยู่ในความหมายของโรงเรียนทั้ง 4 ความหมายข้างต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็พอสรุปความหมายของโรงเรียนได้ว่า

“โรงเรียนหมายถึงสถานที่หรือหน่วยของสังคมที่ให้การฝึกฝนอบรมคนในหลาย ๆ ด้านแก่บุคคลในสังคม”

โรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่ไม่ได้ให้ความรู้แก่บุคคลเท่านั้น หรือไม่ใช่เป็นสถานที่ที่เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่เป็นสถานที่ที่ให้การฝึกฝนอบรมคนทั้งด้านหนังสือ ด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการทำงาน การประกอบอาชีพ ความประพฤติ ความสมบูรณ์ของร่างกาย และการสังคม เป็นต้น

ความหมายของชุมชน

มีผู้ให้ความหมายของชุมชนไว้มากมายด้วยกัน แต่ผู้เขียนขอยกมาสัก 5 ความหมาย ดังนี้

1. ชุมชน คืออาณาบริเวณแห่งหนึ่งที่มีคนจำนวนหนึ่งมาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน มีความผูกพันต่อสถานที่นั้น มีจารีตประเพณี มีความคิดเห็นและความเชื่อไปในทางเดียวกัน ใช้สาธารณสถานและสถาบันต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถจะร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมอันใดอันหนึ่งได้สำเร็จ²

¹ บัญญา นั้เพชร “การบริหารการเงินโรงเรียน” ในวิทยานักบริหารการศึกษาศึกษา, น. 180

² สุนน, เรื่องเดียวกัน, น. 219

2. ชุมชน คือกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกัน มีส่วนสำคัญของชีวิตทั่ว ๆ ไปอย่างเดียวกัน โดยมองเห็นได้จากกิจกรรมารยาทขนบธรรมเนียม ประเพณีและการพูดจา¹

3. ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ในท้องที่หรือในเมืองเดียวกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน²

4. ชุมชน หมายถึงชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ร่วมกัน และมีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ คล้าย ๆ กันร่วมกัน³

5. ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในท้องที่เดียวกัน และมีผลประโยชน์อาชีพคล้ายคลึงกัน หรือมีสัญชาติ ศาสนาอย่างเดียวกัน⁴

จากความหมายของชุมชนทั้ง 5 ความหมายนี้จะพบว่ามีความที่คล้าย ๆ กันอยู่ 4 ข้อด้วยกันดังนี้

1. อาณาบริเวณหรืออาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนหรือท้องที่หรือในเมืองซึ่งหมายถึงสถานที่ที่มีบริเวณมากพอสมควรนั่นเอง

2. คนจำนวนหนึ่ง หรือกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งหรือกลุ่มชนหรือชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายถึงคนหรือประชาชนจำนวนหนึ่งนั่นเอง

3. อาศัยอยู่ร่วมกันหรือตั้งภูมิลำเนาอยู่ หรือที่อยู่ในท้องที่หรือในเมืองเดียวกัน หรือที่อยู่ร่วมกัน หรือที่อาศัยอยู่ในท้องที่เดียวกัน ซึ่งหมายถึงการอาศัยอยู่ร่วมกันนั่นเอง

4. มีจารีตประเพณี มีความคิดเห็นและความเชื่อไปในทางเดียวกัน หรือมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่ว ๆ ไปอย่างเดียวกัน หรือภายใต้กฎหมายเดียวกัน หรือมีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ คล้าย ๆ กันร่วมกัน หรือมีผลประโยชน์อาชีพคล้ายคลึงกัน ซึ่งหมายถึงมีความคล้ายคลึงกันหรือมีการกระทำอย่างเดียวกันนั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นนี้ ความหมายของชุมชน จึงน่าจะหมายถึงบริเวณที่มีคนหรือประชาชนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกัน และมีการกระทำอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่นบริเวณริมแม่น้ำลำคลอง หรือบริเวณที่มีแหล่งน้ำ จะมีประชาชนไปตั้งบ้านเรือนอยู่หลายหลังอาจเป็น 10 หรือ 100 หลังคาเรือน และประชาชนดังกล่าวจะมีความสนใจหรืออาชีพคล้ายกัน หรืออย่างเดียวกัน เช่นทำไร่เหมือนกัน ทำการประมงเหมือนกัน ค้าขายเหมือนกัน ทำงานโรงงานอุตสาหกรรมเหมือนกัน นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน มีประเพณีเหมือนกัน เหล่านี้เป็นต้น

¹ สมศักดิ์ ศรีมานิชย์, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, น. 1

² สมทรง เขมธวัช, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, น. 1

³ สมทรง, เรื่องเดิม, น. 1.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนกับชุมชน

มีผู้กล่าวถึงโรงเรียนกับชุมชนไว้มากมายด้วยกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น “ปรัชญา” หรือ “แนวคิด” ก็ได้ ผู้เขียนได้รวบรวมมากล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนเป็นของชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชน
2. โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
3. โรงเรียน : องค์กรในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน
4. โรงเรียนเป็นองค์กรและตัวกลางที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชน
5. โรงเรียนคือแหล่งอบรมคนให้ชุมชน
6. โรงเรียนคือแหล่งวิทยากรและวิทยาการของชุมชน
7. ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียน กับ ชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ โรงเรียน ตอบสนองความต้องการของชุมชน และมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน
8. โรงเรียนจะทำหน้าที่คัดเลือกและให้ความรู้ รวมทั้งสร้างบุคลิกภาพของผู้เรียน เป็นไปตามที่ชุมชนต้องการ
9. โรงเรียนมิใช่แต่เพียงรักษาและสืบทอดของเก่าเท่านั้น แต่ยังคงเผยแพร่วิชาความรู้ใหม่ ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ชุมชนอีกด้วย
10. เนื่องจากโรงเรียนเป็นของชุมชน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง และเป็นจริงเป็นจัง
11. โรงเรียนตั้งขึ้นเพื่อชุมชน ชุมชนจึงควรมีส่วนกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และมีส่วนในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ กัน

สรุปท้ายบท

ความหมายของโรงเรียนมีความหมายกว้างไกล และลึกกว่าการเป็นสถานที่ที่เรียนหนังสือของนักเรียน หรือเป็นสถานที่ที่สอนหนังสือของครูเท่านั้น แต่หมายถึงสถานที่ที่ให้การฝึกฝนอบรมคนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี เป็นต้น ส่วนความหมายของชุมชนนั้น หมายถึงบริเวณที่มีคนหรือประชาชนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกัน และมีการกระทำอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน

โรงเรียนกับชุมชนย่อมเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างมาก เพราะโรงเรียนเป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน นอกจากนั้นโรงเรียนยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นแหล่งวิทยากร และวิทยาการของชุมชน เป็นองค์กรและตัวกลางที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชน เมื่อเป็นเช่นนั้นชุมชนจึงควรมีส่วนกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และมีส่วนในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนด้วย

บรรณานุกรม

- บัญญัติ น้ำเพชร “การบริหารการเงินโรงเรียน” ในสังฆานักบริหารการศึกษา โดย นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, ชรรมรส โชติบุญชร, จัดพิมพ์โดยสมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2524, 284 หน้า
- วิจิตร วรุตบางกูร และคนอื่นๆ การบริหารโรงเรียนและการ นิเทศการศึกษาเบื้องต้น กรุงเทพมหานคร : ชนิษฐ์การพิมพ์, 2520, 178 หน้า
- สมทรง เขมะวิชานุกูต การศึกษากับการพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร : ทวีกิจการพิมพ์ 2521, 232 หน้า
- สมศักดิ์ ศรีมานิชญ์ การศึกษากับการพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2523, 128 หน้า
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียน กับชุมชน หน่วยที่ 1-7 กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์, 2525, 230 หน้า
- สุมน อมรวิวัฒน์ “โรงเรียนกับชุมชน” ในประมวลคำบรรยายในการอบรมครูใหญ่องค์การบริหารส่วนจังหวัดทั่วราชอาณาจักร วันที่ 1 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2524, 408 หน้า
- สุวัฒน์ มุทระเมธา ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2524, 130 หน้า
-